

'Sebbe való Könyv. Azoknak, a' kik az olvasásban hasznos gyönyörködtetést keresnek.
Kiadta Kis János, Nagy Baráti Pred.

Po'sonban,

Wéber Simon Péter költséggel és betűivel, 1797.

[Előszó]

[3] Senki ezen munkátska' kiadójánál szívesebben nem óhajtja, hogy bár mennél előbb mutatnák magokat a' magyar Parnasszuson olyan férjfiak, a' kik halhatatlan eredeti munkák által az ilyen fordításokra, a' millyeneket az Olvasók itt nagyobb részént találni fognak, homályt borítanának. Ő lenne az első, a' ki a' maga elméje' szüleményeit fájdalom nélkül elfelejtené, 's a' magyar Homérusok', Kszenofonok' 's Plátók' mennyei szózatját mély tisztelettel 's elragadó örömmel hallgatná. De azonban, míg a' kegyes Egek Hazánkat ezzel a' ditsőséggel [4] megkoronázzák, kötelességének tartja, tőle kitelhetőképpen siettetni ama' szép hajnalnak hasadását, mellynek a' Bartsaiak, Bárótzaiak, Ortziak, Bessenyeiek 's a' t. ez előtt egynéhány esztendővel olly követésre méltó szent buzgósággal kezdettenek vólt útát készíteni. – Örülni fog, ha ezen próbáját, melly kettős tekintetben első, a' tudós és jó Hazafiak figyelmességekre méltóztatják; 's előre bizonyosokká teszi őket a' felől, hogy mind kedvező mind kárhóztató ítéleteiket tehetsége szerént hasznára fogja fordítani.
Nagy Barátin.

[...]

[95]

5. A' szánakozásnak ereje¹

Kívánod-e szívra ható példáit látni az érzékeny szívűségnek? Ne keresd azokat a' gazdagok között, a' szegény, a' nyomorúlt fog tégedet velek bámulásra ragadni. Hát szerentsétleneknek kell-e lennünk, hogy emberi szívvel bírassunk? 's úgy kell-e az érzékeny szívűség' gyönyörűségeit tekintve[96]nünk, mint a' szerencsétlenségnek kipótolását?

Egy szegény napszámos sok munkája 's izzadása után 100 tallért gyűjtött össze. – Ez temérdek summa vólt az ő szemei előtt. Robert (így hívták őtet) tapasztalásból tudta a' szegénységnek minden nyomorúságait. Egy szegény esmerős asszonya utolsó szükségre jutott, a' kinek szűkölködéséhez, még a' vénségnek gyógyíthatatlan bajjai is hozzá járultak; fogságra akarták már vinni 130 forint adósságért, mellyet meg nem fizethetett. A' napszámos megilletődik nyomorúságán, egész szívét általjárja a' szánakozás; hijjában mondja magában, hogy 100 tallér minden reménysége; hogy élete bizonyos tekintetben ettől a' summától függ: ellene kiált egy hatalmasan parantsoló szó, a' szánakozásnak ennek a' szép érzésnek szava, mellyben egy Istenségnek teremtő lehelletét lehet megésmérni. [97] Robert enged ennek az isteni ösztönnek; kezébe vévén eszényjét, oda fut szegény esmérősséhez. Megálljatok, így szóll a' hajdúkhhoz, itt van a' pénz, a' mivel tartozik, vegyétek 's hagyjatok békét szegénynek.

Erre egy karszékre ülven elfakad sírva. Hát sírni jöttél ide, mondának néki a' hajdúk? – Óh! örömben sírok! ki nem mondhatom, melly édes az nékem, hogy szegény esmérőssömet megmenthetem a' fogságtól! Mindenemet oda adtam. Melly bődög az, a' ki másokkal szívességet tselekedhetik! Valóban hát a' gazdagok igen bődögok!

Nem sokára Robert is a' szükségnek legmélyebb örvényébe merül: elmegy egy kis idő múlva Máriához, (e' vólt adóssának neve) kéri, adja vissza pénzét, leírja néki szomorú sor[98]sát: emez mindent ígér, valaminek tsak bétöltését reménylheti. Állapotjának mostohasága nem enyül; épen nem telhetik ki tőle a' megfizetés. Robert kettőzteti kéréseit, könyörgéseit, panaszait; semmit sem kaphat a' szerentsétlen asszonytól.

Minekutánna számtalan halogatások után is hijjában várakozott vólna, megbosszankodván magára 's elfáradván szerentsétlenségének terhe alatt, szemére hánytva már magának felettébb

1 „D'Arnaud szerént” – Kis János adata.

érzékeny voltát. – Ugyan drágán megfizetem, így szólla magában, ezt az örömet, a' mellynél edesebbet soha sem kóstoltam, 's talám nem kóstolok életemben! Nagyollotta a' sors boldogságomat!

Öszvetalálkozván egy esmerős poroslóval, a' ki észre veszi rossz kedvüségét: Mi bajod, úgymond, pajtás? Nem ilyen szoktál te egyébbkor lenni.

Robert elbeszéli vóltaképpen mi történt légyen rajta, 's mennyit kel[99]lyen néki szenvedni annak a' pénznek nem léte miatt, mellyet olly nagy megeleégedésére adott ki költsön. – Elment-e az eszed, szegény Robert? Hát költsön kell-e adni? Ugyan mi ördög örömet vártál belőle? – Mikor szegény Asszony olly nyomorúlt vólt! Már tömlöztbe akarták hurtzolni. – 'S osztán mi közöd néked ahoz? – Óh olly nehezen esett, mintha magamat hurtzoltak vólna. – Gyáva ember! A' kinek esze van, az inkább elhagyná rothadni a' tömlöztben minden esmérőseit, mint sem tsak egy tallérját is kotzkára tenné... – A' szánakozás... – Hát te szánakozó is tudsz lenni? Derék gyermek vagy te szánakodással egygyütt! A' szánakozás! hogy már!... Látszik hogy számár vagy! – Én számár? – Igen hogy az, még pedig nagy. Száz tallérod van, 's elhagyod magadtól tsalni! Eredj nem érdemled meg, hogy pénzed légyen!... Kétség kívül jól ki[100]nevette Robert uramat az az asszony magában!

Kevés ember tudja elszívelni, hogy ötöt nevetségessé egyék; egyedül tsak a' vallás vagy az igaz Philosophia tehet bennünket érzéketlenké ez ellen a' mérges nyíl ellen, a' mellynél hegyesebbet talám egyyet sem tud reánk botsáttani az emberi gonoszság. Robertben egyébbéránt is szintén úgy vólt önnön szeretet, mint akárkiben, 's a' porosló beszédének tsúfolódó hangja mélyen megsértette szívét. – Nem, én sem vagyok, én sem lések bolond; nagy köszönettel tartozom bölts tanátsodért! Meg kell vallanom, ha te nem lettél vólna, mindég lágy szívű maradtam vólna. Nem is más, hanem az Isten maga küldött tégedet most előmbe. Még tsak arra kérek, keményítsd néki még jobban szívemet! Óh ha te velem lettél vólna, bizonyosan nem estem vólna illyen törbe! valóban az illyen emberektől kell élni tanulni, mint [101] te vagy! megnyit nem tesz olvasni és írni tudni! Hidd el pajtás, ennekutánna semmit sem tészek, a' miben tanátsat nem kérdenék tőled.

A' porosló hatalmat nyervén rá Roberttől, siet megvenni az Asszonyon a' pénzt. Képtelen keménységgel bánik Máriával, a' ki végtére magához hívatja Költsönözójét: Robert hozzá megy. itt vagyon, úgymond a' szegény asszony, a' kegyelmed száz tallérja, mellyet olly nehezen tudtam megadni; megengedjen kegyelmed, hogy elébb meg nem fizethettem; nem háládatlanságból esett... Ugyan keményen bántak velem! 'S ezekre a' szókra Mária sírva fakad.

A' napszámos látja, hogy a' szoba egészen ki van ürítve; alig maradott szegénynek egy szalmazsákja, a' mellyen feketett; magához vesti pénzét, 's sieti elhagyni a' szerentsétlen viskót.

A' nyughatatlanság erőt vett Roberten, 's szüntelen gyötrötte. Ennek a' [102] szerentsétlen asszonymak kép, a' ki mindenét eladta, hogy néki megfizethessen, mindenkor előtte vólt, 's mélyen megsebesítette szívét. Istenem! Istenem! így szólla, mit tselekedtem? Ez az Asszony jó barátom vólt, most a' szegénységnek, 's az öregségnek terhe alatt nyög; semmi vígasztalást nem reménylhet! Én lések oka halálának! – ... Én pedig... Én még fiatal vagyok; van egészségem, vannak két kezeim, tudok magamon segíteni, 's elvettem tőle... Eliszonyodom magamtól! Óh nevensenek ki bár, valamint nékik tetszik a' poroslók.

Robert egyszeriben ott terem a' szegény Asszony szobájában. Megbótsásson kend édes szomszéd Asszonym, 's vegye vissza, szépen kérem, ezt a' száz tallért. Ne is légyen többé szó róla. Még nekem kevesebb bajom van, mint kegyelmednek. Tselekedje meg kegyelmed; ha önnön szívem tanátsán jártam vólna, nem szereztem vólna kegyel[103]mednek ezt a' bút. A' jó Asszony meg illetődvén ezen tselekedeten, nemes szívűséggel akar hartzolni. – Nem, akár mely szükséget kell is próbálnom, még sem okoz az annyi szenvedést, minsem ha ezt a' pénzt megtartanám...

A' kend állapotjába helyheztetem magamat... Másszor, megfogadom, nem fogok tanácsot kérni... Egyedül a' magam gondolatom szerint fogok tselekedni. Akárki mit mondjon; a' szánakozás nagy örömet okoz.

Úgy vagyon, nem szűnünk meg hirdetni: könyörülő érzékeny szívűség, a' te gyönyörűséggel tellyes illetédsedtől tudjuk meg, hogy az ember égi teremtés; 's jaj annak a' szívnek, a' melly tégedet úgy nem tud szeretni, mint az Istenségnek egyik legtisztább sugárját.